

L'albufera de València

Preservant l'Albufera: Un desafiament ambiental

Esforços de conservació davant la contaminació d'un espai natural únic

03/06/2024

Esther Figueres

Els flamencs van arribar a l'Albufera als mesos de gener i febrer, són unes de les espècies nidificants característiques de l'aiguamoll. / Foto: Esther Figueres

València ostenta en 2024 el títol de Capital Verda europea, un distintiu que se sol concedir cada any a la ciutat europea abanderada de la sostenibilitat, les polítiques mediambientals i les millores aplicades en el seu entorn urbà. Amb motiu d'aquest reconeixement, enguany l'Ajuntament de València ha decidit impulsar el nomenament de l'Albufera com a Reserva de la Biosfera per la UNESCO.

No obstant això, en un context de crisi climàtica, almenys el 85% dels aiguamolls d'importància internacional d'Espanya es troben en un estat de conservació preocupant, i un 38% està en una situació molt pobre, entre ells l'Albufera de València, molt afectada per l'emissió de contaminants i l'activitat humana.

Rellevància ecològica de l'Albufera

El Parc Natural de l'Albufera de València està protegit per la Convenció RAMSAR respecte a aiguamolls des de 1990 i també està inclòs en la Xarxa Natura 2000, en el Catàleg de Zones Humides de la Comunitat Valenciana i en la Llista d'Aiguamolls d'Importància Internacional. A més, va ser declarat Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA). Aquest emblemàtic ecosistema de la província de València alberga més de 90 espècies incloses en la Directiva d'Aus, la qual arreplega les espècies la conservació de les quals és prioritària a Europa. En el Parc de l'Albufera també poden trobar-se fins a 22 tipus diferents d'ecosistemes presents en la Directiva d'Hàbitats, que té com a objectiu la conservació d'hàbitats i espècies d'interès comunitari.

L'Albufera és, per tant, de gran importància en el context general dels aiguamolls europeus, especialment pel que fa a les aus aquàtiques. Segons dades del Servei de Biodiversitat de la Generalitat Valenciana, més de 350 espècies ornitològiques utilitzen aquest ecosistema i unes 90 es reproduïxen en ell. Tot això sense comptar els mamífers, peixos, rèptils i amfibis que hi habiten. Per això, els impactes ambientals als quals s'ha vist sotmès el Parc Natural al llarg dels anys posen en perill la valuosa biodiversitat que trobem en l'aiguamoll.

Imatge satèl·lit de l'Albufera de València. / Foto: European Union, Copernicus Sentinel-2

La regressió del Parc Natural

A partir dels anys setanta, amb motiu de l'augment del desenvolupament urbanístic, les sèquies que alimentaven l'Albufera van començar a transportar cada vegada més quantitat de residus, tant d'origen urbà com industrial.

«Actualment, el principal problema del parc és l'eutrofització», explica el doctor Antonio Camacho, professor d'Ecologia de la Universitat de València. «L'Albufera és un sistema hipertrofiat que es va col·lapsar a partir dels anys setanta del segle passat i en aquest col·lapse va desaparèixer bona part de la biodiversitat, causant un impacte tant a nivell floral com faunístic, però sobretot a nivell funcional», incideix l'investigador. Com a conseqüència, en 1974 les comunitats de macròfits (plantes aquàtiques de gran rellevància per a l'aiguamoll) van arribar a desaparèixer de la llacuna. I els paràmetres químics de l'ecosistema van patir un gran canvi.

La Devesa del Saler, part del Parc Natural, als anys cinquanta i seixanta (esquerra) en comparació amb el paisatge als anys vuitanta i noranta (dreta), on es fa visible l'impacte del desenvolupament urbanístic. / Foto: Servei Devesa Albufera / Ajuntament de València.

Aquest estat eutròfic, caracteritzat per un excés de nutrients, es manifesta amb una explosió de fitoplàncton, que causa l'enfosquiment de l'aigua, recurrents cicles d'anòxia i un descens en la producció piscícola, amb el conseqüent impacte a les espècies de major interès comercial i a la biodiversitat de l'ecosistema.

El canvi climàtic també està generant un gran impacte al Parc Natural de l'Albufera. «Ara hi ha moltíssims problemes relacionats amb la sequera, i un d'ells és la pujada de temperatures del Mediterrani. A l'Albufera l'afecta i fa que l'evaporació siga molt major, amb la qual cosa es perden grans quantitats de massa d'aigua», declara la doctora Yolanda Picó, investigadora de la Universitat de València en el Centre d'Investigació sobre Desertificació (CSIC-UV-GVA). La situació s'agreuja cada any, a causa de les escasses precipitacions. «Enguany no ha plogut res en absolut, llavors, al final, la qualitat de l'aigua es ressent. Quan falta aigua, la que queda serà de menor qualitat», explica la científica.

Respecte a aquest tema, el professor Camacho afegeix: «El col·lapse dels macròfits va canviar tota la situació ecològica de l'Albufera, quan hi ha un augment de la circulació de l'aigua, augmenta la diversitat, però és una condició transitòria». Perquè encara queda molt per fer per a recuperar la densitat de vegetació que hi havia anys arrere en el llac.

Establint mesures per a conservar l'Albufera

En 2004, es va definir una estratègia d'intervenció, fonamentada en diversos principis clau per a la recuperació de l'aiguamoll, entre els quals cal destacar el segellament de la xarxa de reg enfront d'abocaments, la construcció de tancs de tempesta per a recol·lectar l'aigua contaminada de les primeres precipitacions o reforçar el tractament de les aigües residuals de l'estació depuradora de Pinedo. Una altra iniciativa pionera va ser la construcció de filtres verds, llacs artificials o restaurats sobre antics arrossars destinats a aprofitar la capacitat autodepurativa dels ecosistemes.

«Es continuen construint infraestructures de sanejament, perquè la quantitat de nutrients externs que arriben al llac siga més reduïda», explica el doctor Camacho. «Les mesures s'enfoquen en el tractament de les aigües residuals i s'estan construint tancs de tempesta per a evitar que les primeres aigües, que són molt contaminants per la quantitat d'abocaments, arriben a l'Albufera», incideix. Poden suggerir-se múltiples mesures per a la preservació d'aquest ecosistema únic. Segons la doctora Picó, «per a millorar la qualitat d'aigua del parc estaria bé augmentar l'arribada d'aigua de les fonts originals». Part de l'aigua que arriba al llac ho fa des de la Séquia Reial del Xúquer, i segons la investigadora, si aquesta es destina a altres usos i no arriba al parc, aquest rep poca aportació d'aigua neta. «Després caldria veure com millorar la qualitat de les aigües tractades, però cada procés afegit requereix finançament i això és una cosa molt complicada», expressa la investigadora. Una mesura també poc popular seria «reduir el cultiu, proposta problemàtica, ja que, els agricultors volen obtindre el rendiment màxim», afegeix. Com aconseguir establir una consciència més ecològica i impulsar mesures darrere de la conservació? La científica es lamenta, perquè «al final, les mesures que millorarien la salut del medi ambient són propostes que no serien populars des del punt de vista de la majoria d'usuaris del parc». En definitiva, és un desafiament complicat i encara queda molt camí per recórrer amb la finalitat de preservar l'hàbitat de l'Albufera i la seua biodiversitat.

Els filtres verds com a projecte pilot

Fa més de deu anys, el Ministeri de Medi Ambient, la Confederació Hidrogràfica del Xúquer i l'empresa pública Aigües de les Conques Mediterrànies (ACUAMED) van iniciar un projecte pilot per a transformar tres camps d'arròs o tancats en aiguamolls artificials amb l'objectiu de millorar la qualitat de l'aigua i la biodiversitat del llac de l'Albufera. «El Tancat de la Pipa (2008) i el de Milia (2011) estan en la riba nord i sud del llac respectivament i aboquen allí l'aigua. El de l'Illa està més allunyat», explica la doctora M. Antonia Rodrigo, directora de l'àrea d'Ecologia Integrativa de l'Institut Cavanilles de la Universitat de València. «Els tancats de Milia i l'Illa reben aigües residuals tractades de manera terciària perquè no siguen directament abocades al llac. El de la Pipa rep aigua de l'Albufera, del Barranc del Poyo i de la séquia del port de Catarroja», afegeix la investigadora.

Respecte al funcionament d'aquests aiguamolls, la científica especifica: «Actualment, quan s'ha après molt sobre gestió d'aquests aiguamolls, s'està obtenint aigua d'una qualitat molt millor que la rebuda. Tots estan formats per una sèrie de sectors i posseeixen unes zones, anomenats filtres, plantats amb vegetació emergent com el canyís, per on passa l'aigua i al final hi ha una llacuna. Moltes espècies han trobat refugi en aquestes zones». Les aigües circulen pels diferents sectors dels tancats i després es retornen amb molta millor qualitat a l'Albufera, gràcies a les diferents comunitats biològiques presents, que capten nutrients i altres substàncies actuant com a depuradores naturals.

El Tancat de la Pipa és un punt calent de biodiversitat i ha sigut clau per a la conservació de la fauna i flora del Parc Natural./ Foto: Servei Devesa Albufera / Ajuntament de València.

«Està havent-hi recuperació de moltes espècies, peixos endèmics com el samaruc o diverses classes de tortugues», recalca la doctora Rodrigo. I afegeix: «Sobretot, en el Tancat de la Pipa, respecte a la qualitat de l'aigua, sí que s'ha vist una reducció de la quantitat de nutrients i fins i tot una baixada en la concentració de plaguicides en l'aigua d'eixida en comparació amb la que entra en els tancats». Durant aquests anys de seguiment, en el Tancat de la Pipa s'ha observat una reducció dels plaguicides entre el 50% i el 100%. En el de l'Illa s'ha detectat en un 70%. Entre 2013 i 2016, a més, aquest espai ha comptat

amb més de 10.000 nous exemplars de set espècies de plantes aquàtiques.

El Tancat de la Pipa pertany al Ministeri, a la Confederació Hidrogràfica del Xúquer i la gestió la duen a terme dues ONG, SEO/Bird Life i Acció Ecologista-AGRÓ, «la qual cosa és una experiència nova i no gaire freqüent a Espanya», ressalta M. Antonia Rodrigo. Un altre objectiu és l'ús públic, que servisquen per a educació ambiental, perquè la gent conega i es consciencie. La importància d'aquests aiguamolls artificials com a projecte pilot de conservació arriba encara més lluny, ja que, segons explica la professora Rodrigo, «són visitats per gran quantitat d'instituts i universitats, fins i tot estrangeres, com una experiència innovadora per al tractament d'aigües contaminades en un entorn natural. Un entorn molt antropitzat, amb molta pressió pel desenvolupament humà». Per a l'àmbit científic també són de gran rellevància perquè els tancats també serveixen per a la investigació i per a la formació. «El mateix Tancat de la Pipa serveix de laboratori a l'aire lliure per a altres projectes a part del seguiment, que va començar a realitzar-se en 2009», afegeix la científica.

Com afecta la contaminació al funcionament de l'ecosistema?

En el llac, «els contaminants més abundants són els plaguicides, usats en el cultiu de l'arròs, sobretot, fungicides i herbicides», explica la doctora Picó. A més d'aquests compostos, «també hi ha molts fàrmacs, entre els quals, un que s'ha trobat bastant i que ha sigut de preocupació emergent, és el diclofenac», afegeix. Per a moltes d'aquestes substàncies no hi ha un límit legal establert, i encara que hi ha una llista de contaminants prioritaris, alguns fàrmacs han deixat d'aparèixer, per la qual cosa no existeix una regulació legislativa. Aquests contaminants poden tindre una gran persistència en el mitjà, afectant la flora i fauna present en este. «Existeix una bioacumulació en les xarxes tròfiques», alerta la investigadora, i ressalta que «ja no hi ha la biodiversitat que existia abans perquè hi ha espècies que no s'han recuperat».

El professor Camacho explica el seu projecte més actual C-QUEST, que realitza en col·laboració amb altres investigadors de la Universitat de València, amb l'objectiu d'estudiar l'efecte dels contaminants emergents presents en l'Albufera. «Els contaminants presents en l'ecosistema afecten a tots els microorganismes d'aquest, afectant la captació i alliberament de carboni i a l'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle. Si canvia el funcionament de la comunitat microbiana, això altera els intercanvis de gasos d'efecte d'hivernacle, per exemple, el CO₂ i el metà», explica el científic. Per aquest motiu, l'impacte causat en el funcionament de l'ecosistema és clau en la regulació climàtica i la mitigació, o agreujament, del canvi climàtic.

Camps d'arròs a l'Albufera de València./ Foto: Esther Figueres.

Respecte al futur del Parc Natural, el doctor Camacho ressalta que «cada vegada es van veient senyals que pot recuperar-se» però que «no cal relaxar-se sinó ser perseverants i fer més», i augmentar els esforços per preservar l'ecosistema del llac. «Estem en un món que s'està desfent i no hi ha marxa enrere –reflexiona la doctora Picó–, si la gent no es consciencia que cal perdre uns certs privilegis». La investigadora considera que actualment l'Albufera està millor que fa cinquanta anys, quan va ser el punt màxim de contaminació. «No obstant això, realment no s'ha revertit la situació, no existeix la biodiversitat que existia i hi ha espècies que no s'han recuperat, matissa.

La contaminació o el canvi climàtic són algunes de les amenaces més imminents que afecten l'ecosistema del Parc Natural, fent necessari un continu esforç per la nostra part per a fer possible la seua recuperació i preservació en el futur. Per a donar impuls a la iniciativa de nomenar l'aiguamoll Reserva de la Biosfera per la UNESCO, un projecte que porta anys de retard, és necessari fer complir la normativa, com són la Directiva Marc d'Aigua i la Directiva Hàbitats, que fan exigible el bon estat ecològic de l'ecosistema i cuidar entre tots d'aquest preuat paratge que és l'Albufera de València.

© Mètode 2024

Esther Figueres

Graduada en Biotecnologia i estudiant del Màster Universitari en Biodiversitat: Conservació i Evolució de la Universitat de València.

Protegim les tortugues autòctones

Projecte Emys és una iniciativa de voluntariat d'Acció Ecologista-Agró

17/06/2024

Esther Figueres

Exemplar capturat de *Mauremys leprosa* en una de les campanyes de Projecte Emys al Tancat de la Pipa. / Foto: Acció Ecologista-Agró

El Projecte Emys és una iniciativa de ciència ciutadana que l'associació Acció Ecologista-Agró va posar en marxa l'any 2010. El seu objectiu és localitzar, estudiar, protegir i conservar poblacions de tortugues autòctones. Concretament, la tortuga d'estany (*Emys orbicularis*) i la tortuga d'aigua ibèrica (*Mauremys leprosa*), donada la forta regressió que han patit les últimes dècades. A través de la participació de voluntaris, el projecte fa censos en diversos aiguamolls per a fer un seguiment de l'estat d'aquestes dues espècies protegides i reintrodueix exemplars per a reforçar les seues poblacions.

«Avui, catorze anys després, ja són quinze les zones mostrejades», destaca Ramón Royo, responsable del projecte a la Marjal d'Almenara. Acció Ecologista-Agró, amb la col·laboració de la Conselleria de Medi Ambient, va començar la iniciativa en el Tancat de la Pipa a l'Albufera de València i, donat l'èxit que va tindre, des de llavors el projecte ha anat ampliant el seu camp d'actuació a altres aiguamolls, rius i barrancs del territori valencià fins a convertir-se en el major voluntariat ambiental de la Comunitat Valenciana.

Quines són les amenaces per a les nostres tortugues?

«La població d'*Emys orbicularis* i *Mauremys leprosa* ha mostrat fluctuacions significatives en els últims anys», explica Andrea Márquez Escamilla, coordinadora del projecte Emys. Les dues espècies objecte de seguiment en la iniciativa es troben amenaçades en l'actualitat per la destrucció i degradació del seu hàbitat a conseqüència de l'ocupació urbanística, les transformacions agrícoles, la contaminació de l'aigua, l'ús massiu d'agroquímics i la introducció d'espècies exòtiques invasores com, per exemple, la tortuga de Florida (*Trachemys scripta*).

Els voluntaris sèniors també col·laboren en el projecte amb investigadors d'altres països i retiren ous de tortuga de Florida (espècie invasora) del medi natural per a dur a terme la recerca. /Foto: Ramón Royo.

La tortuga d'estany està catalogada com a espècie en perill d'extinció segons el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçada mentre que la tortuga d'aigua ibèrica té una major presència en les masses d'aigua dolça, encara que també està amenaçada. «En 2023 es van registrar deu individus de *Mauremys leprosa* en àrees com els Estanys d'Almenara i la Finca de Penya, mostrant una lleugera estabilitat en comparació amb anys anteriors», informa Márquez.

Els exemplars autòctons capturats es mesuren i es marquen per al seu seguiment. En la imatge, un investigador mesura la closca d'una tortuga *Emys orbicularis*. /Foto: Acció Ecologista-Agró.

«El comerç legal de fauna silvestre continua sent permès i representa una amenaça significativa per a la biodiversitat i l'equilibri ecològic», denuncia la coordinadora. La difusió del missatge de no comprar i no alliberar animals al medi natural és fonamental per a abordar aquest problema de manera efectiva. «Cada vegada hi ha més gent conscienciada, les invasores ja no se solten al medi natural, sinó que ens avisen per a entregar-nos-les», explica Ramón Royo. Per a millorar en aquest objectiu, és essencial la col·laboració entre organitzacions dedicades a la conservació, mitjans de

comunicació i la comunitat per a generar consciència sobre els perills del comerç de fauna salvatge i promoure pràctiques responsables entre la ciutadania. I, afegeix Márquez: «A més de la difusió, és important implementar mesures educatives i legals que descoratgen el comerç d'espècies i promoguen la protecció de la fauna autòctona».

La ciutadania i el seu paper en la conservació

Totes les persones que col·laboren i formen part del Projecte Emys reben formació per a la manipulació dels animals i per al tractament posterior de dades, participant en la seua captura i la presa de mesures dels exemplars. «Fem una incisió en la closca que correspon amb un codi numèric fàcilment identificable» explica Royo. A més, els voluntaris trien un nom per a les tortugues recuperades i fomenten així la curiositat pel seguiment de l'estat dels animals en futures campanyes. Els esforços de conservació, com la reintroducció d'exemplars criats en captivitat i el treball d'educació ambiental dirigit a la ciutadania per a dissuadir de la compra de

fauna salvatge i potencial alliberament d'aquestes espècies al medi natural, són essencials per a millorar les perspectives d'aquestes tortugues autòctones. La col·laboració amb ajuntaments i el suport de la Generalitat Valenciana, Caixa Popular i el Centre de Recuperació de Fauna Silvestre La Granja del Saler amb el projecte, permet gestionar i protegir les espècies autòctones i l'ampliació de la iniciativa a noves zones sense mostrejar.

Els voluntaris aprenen com manipular els animals i participen tant en la seua captura com en la presa de dades per al cens. /Foto: Acció Ecologista-Agró.

Aquest últim any, el Projecte Emys va organitzar una nova sessió formativa i informativa a Carcaixent per a fomentar la participació de nous voluntaris i la identificació de noves àrees d'estudi. No obstant això, moltes zones de mostreig incloses en aquest projecte de ciència ciutadana han patit un gran impacte per factors agreujants com la sequera, la contaminació o l'acció de l'ésser humà. Aquests fenòmens afecten negativament la població de tortugues, ja que, com indica

Márquez, «la sequera redueix els hàbitats disponibles, dificultant la supervivència i reproducció d'aquestes espècies». D'igual manera, incideix la coordinadora del projecte: «la contaminació degrada la qualitat de l'aigua i pot portar a la proliferació d'espècies exòtiques que competeixen per recursos i espai, a més de depredar a les tortugues joves i els seus ous».

Per a la captura selectiva dels animals, es col·loquen mornells com aquells que s'utilitzen en la pesca d'anguiles, i trapes flotants i semi flotants que es revisen cada dos o tres dies. /Foto: Acció Ecologista-Agró.

En l'actual context de crisi climàtica i amb l'augment de la conscienciació de la població per la cura del nostre entorn, la participació ciutadana en projectes de conservació ambiental, com el Projecte Emys, «ha experimentat una evolució a millor en els últims anys», emfatitza Andrea Márquez. «Ja són catorze anys del projecte i cada vegada participa més gent, és un voluntariat obert a tot el públic on tots poden participar»,

afegeix Ramón Royo. Aquest fet és de gran importància, ja que, sense les persones voluntàries compromeses amb la causa, projectes així no serien possibles. El projecte treballa la sensibilització orientada a la prevenció de la compra d'animals i el respecte cap a la resta d'espècies amb les quals compartim espai i que exerceixen un paper clau en el manteniment de l'equilibri dels diferents ecosistemes que habitem. En definitiva, el creixement continu en la participació comunitària en projectes de ciència ciutadana com aquest, és fonamental per a abordar els desafiaments ambientals als quals ens enfrontem i que seran majors en un futur pròxim.

© Mètode 2024

Esther Figueres

Graduada en Biotecnologia i estudiant del Màster Universitari en Biodiversitat: Conservació i Evolució de la Universitat de València.

La lluita antinuclear i ecologista a la Comunitat Valenciana

Una exposició a la Nau reflexiona sobre l'ecologisme dels anys setanta

27/03/2024

Esther Figueres

Exposició «Arxiu Ecologista. Memòria i cultura visual de l'ecologisme a València des dels anys setanta» amb les samarretes, cartells i material donat per a la mostra./ Foto: Esther Figueres

Entre els anys 1959 i 1975 el govern d'Espanya va plantejar la construcció de fins a 25 centrals nuclears, segons l'estratègia recollida al Pla Energètic Nacional de 1975. Per això, els anys setanta, especialment l'any 1977, van ser una època de molta lluita i vida al carrer. Nombroses protestes ecologistes i organitzacions van sorgir en defensa del territori amb influències anticapitalistes i de reivindicació a la societat de consum. L'exposició «Arxiu Ecologista. Memòria i cultura visual de l'ecologisme a València des dels anys setanta», organitzada al centre de la Nau, fa una revisió d'aquests anys amb una col·lecció de material inèdit per al públic.

Un dels moments claus d'aquesta lluita va ser la construcció de la central nuclear de Cofrents en 1973, per la qual molts col·lectius i comunitats de veïns es van mobilitzar per a protestar per l'impacte mediambiental i les repercussions que el projecte podia suposar.

Panoràmica de la central nuclear de Cofrents. /Foto: Foro Nuclear

Del moviment antinuclear a la consciència ecològica

En aquesta exposició, impulsada pel Vicerectorat de Cultura i Societat amb el motiu del nomenament de València Capital Verda Europea 2024, es recorda aquesta època amb una nombrosa col·lecció de fotografies, cartells i documentació. El material ha sigut aportat per entitats com el Fons de Documentació del Medi Ambient de la Casa Verda, Marfull-Acció Ecologista Agró, Col·lectiu Margarida i altres herbes i altres prestadors individuals i organitzacions. L'exposició està comissariada

per Alberto Berzosa, professor de la Universitat Autònoma de Madrid (UAM), i Jaime Vindel, investigador del CSIC, i es pot visitar a la Sala Oberta del Centre Cultural La Nau de la Universitat de València fins al pròxim 9 de juny.

En la imatge es mostren cartells de les campanyes antinuclears als anys setanta, on es pot llegir sobre les marxes a la central nuclear de Cofrents. / Foto: Esther Figueres

El recorregut per la mostra inclou quatre seccions diferents. La primera presenta un aspecte més interactiu amb el públic, mitjançant l'ús de tauletes i altres dispositius, i inclou un mapa de la Comunitat Valenciana que permet visualitzar els principals grups activistes dels setanta. La segona secció exposa cartells dels moviments antinuclears, ja que, com recorda Maribel Amado del Grup Ecologista Llibertari (GEL), «s'empaperava València sencera» i «les marxes al carrer i a Cofrents eren massives». En la tercera secció hi ha un focus més directe a espais de gran rellevància com l'Albufera i l'Horta, on s'exposa material de les campanyes de protecció d'aquests hàbitats. Finalment, a la quarta secció el públic podrà veure campanyes més concretes relacionades amb la

pol·lució, l'ús del transport i les energies renovables.

Visibilitzant a les dones activistes

Dins dels actes que acompanyen l'exposició, el passat 13 de març es va celebrar una taula redona prèvia a la inauguració amb el títol «Bases de l'ecologisme del País Valencià». Al col·loqui, el comissari Alberto Berzosa va realçar «la memòria de l'ecologisme a partir de dones activistes per a donar altra perspectiva de l'activisme valencià». En la xarrada van donar testimoni tres activistes de diferents moviments ecologistes, com Conxa Delgado Amo (Güin), del moviment ecologista Margarida, Maribel Amado i Cristina Domingo, membre d'Acció Ecologista-Agró.

Taula redona «Bases del ecologisme del País Valencià», d'esquerra a dreta participen: Maribel Amado (GEL), Conxa Delgado (Margarida), Cristina Domingo (Acció Ecologista-Agró), Alberto Berzosa i Jaime Vindel (comissaris de l'exposició)./Foto: Esther Figueres

Güin va recordar els inicis del col·lectiu Margarida, que va nàixer a 1976 per enfrontar-se a la construcció de la central nuclear de Cofrents: «Érem uns pocs joves que pensàvem canviar el món», indicava l'activista. Va descriure el procés com «un moment molt intens de formació» per a poder rebatre el temes més complexos amb els tècnics de la central nuclear. També va descriure com «els dissabtes es col·locava una verduleria nuclear, amb verdures pintades

de color terrorífic que repartien a la gent per a conscienciar» com un dels molts actes que va protagonitzar l'organització per moure a les masses i donar a conèixer la problemàtica.

«Verduleria radiactiva» organitzada per Margarida als anys setanta (ca. 1976-1978)./Foto: Fons de Documentació del Medi Ambient de La Casa Verda/ Biblioteca Historicomèdica de l'ILP-Margarida

Poc després en el temps es va constituir GEL, la qual, en paraules de Maribel Amado, «denunciava a la societat de consum i l'acció capitalista com l'origen i la causa». En el col·loqui, l'activista es va referir a «com les coses es feien ràpidament i malament», mentre mostrava els registres dels incidents tècnics associats a la central nuclear que elaboraven i la contínua denúncia del col·lectiu. A més, finalitzava, «d'una il·lusió es va passar a una frustració», ja que «la repressió era molt dura».

Cristina Domingo recordava com el lema «Nuclear NO, gràcies» es veia en totes les motos i els cotxes després de l'accident de Txernòbil en 1986. «La gent no notava com ara el canvi climàtic – va indicar–, parlàvem de l'alternativa de les energies renovables, però la societat no era molt permeable. Ara és diferent».

Maribel Amado (esquerra), del grup GEL, mostra les reunions a les que participaven els activistes./Foto: Esther Figueres

En l'exposició es pot fer un recorregut històric i recordar la lluita i els documents que aquests col·lectius han deixat en forma de cartells, fotografies i fullets, alguns dels quals es podran veure per primera volta pel públic. Amb

aquest material, la ciutadania serà capaç de fer memòria dels episodis històrics durant les protestes ecologistes que van donar-se a València als anys setanta del segle passat, «ja que és molt important per als joves saber com va començar aquestes lluites», en paraules de Cristina Domingo, i continuar la flama encesa per a poder seguir protegint el nostre entorn.

© Mètode 2024

Esther Figueres

Graduada en Biotecnologia i estudiant del Màster Universitari en Biodiversitat: Conservació i Evolució de la Universitat de València.

Com desapareix el teuladí de canyar i per què hauria d'importar-te

Les espècies d'ocells en perill són un indicatiu preocupant de la qualitat dels nostres ecosistemes

11/12/2023

Alejandro Peña

Un teuladí de canyar, espècie en perill d'extinció, al seu hàbitat natural. / Foto: Iván Alambiaga

Cada vegada som més conscients de les conseqüències que el canvi climàtic produeix sobre els entorns naturals, però la situació canvia quan es tracta de determinar com impacta la modificació de les condicions ambientals a les espècies que tenim més a prop. Segons l'informe tècnic de la Direcció General de Medi Natural i d'Avaluació Ambiental, a la Comunitat Valenciana hi ha 24 espècies d'aus en perill d'extinció o en estat vulnerable, algunes d'elles directament afectades per l'escalfament global, però també per l'escassetat d'aigua, la desaparició

d'altres espècies d'insectes o plantes, i l'acció directa de l'ésser humà sobre els ecosistemes. El teuladí de canyar és una d'elles.

Què causa la desaparició del teuladí de canyar?

El teuladí de canyar (*Emberiza schoeniclus witherbyi*), una petita espècie d'ocells cantors que habiten els aiguamolls d'Europa, porta més de 25 anys patint un despoblament cada vegada més pronunciat a la península Ibèrica: entre 2005 i 2021, es va reduir el nombre d'exemplars a escala nacional fins a un 40%, de 375 parelles reproductores a unes 230. A la Comunitat Valenciana, fa dècades que no s'observa la presència de teuladins a les zones humides que solien habitar en el passat, com les marjals de Pego-Oliva o de Xeresa-Xeraco.

De fet, un dels principals motius de la seua desaparició és usualment atribuïda pels investigadors a l'estat de conservació dels aiguamolls. Durant els últims anys, les zones humides del territori espanyol com el Parc Nacional de Doñana s'han vist greument deteriorades a causa de la sobreexplotació de recursos naturals per part dels éssers humans. Aquest tipus de pràctiques il·legals han provocat perills crítics de sequeres, posant en risc als ecosistemes i a totes les espècies que els habiten.

Segons Juan Monrós, professor i investigador a l'Institut Cavanilles de la Universitat de València, «el teuladí de canyar necessita comptar amb unes formacions vegetals específiques que només es troben en zones humides permanentment inundades». A més, explica que «si l'aigua d'aquestes zones és extreta o contaminada, les plantes desapareixen, impossibilitant així que els teuladins puguen continuar habitant-les». Un dels casos més greus és el del Parc Nacional Tablas de Daimiel, on encara és possible observar alguns exemplars, malgrat que tan sols el 10% de les zones inundables es troba entollada a causa de l'extracció d'aigües subterrànies per al seu ús intensiu en l'explotació agrícola.

A la Comunitat Valenciana, una de les àrees naturals d'aquestes característiques més afectades per les condicions climàtiques és l'Albufera de València, que segons els informes de SEO Birdlife es troba entre els espais importants per a la conservació de les aus o Important Bird Areas (IBA) més amenaçats del planeta. En aquesta zona, el 22% de les poblacions hivernants i migrants d'ocells aquàtics presenten problemes de conservació considerables, xifra que es dispara al 63% en el cas dels ocells que usen els aiguamolls per a reproduir-s'hi. De fet, quasi 3 de cada 10 espècies que depenen d'ecosistemes similars estan greument amenaçades.

I per què hauria d'importar-te?

La desaparició d'espècies poc conegudes i aparentment sense massa rellevància en el nostre dia a dia, tot i que a simple vista parega un mal situacional i anecdòtic, comporta una sèrie de problemàtiques per a l'ésser humà molt més enllà de la mateixa pèrdua dels espècimens en perill.

Anna Valentín, investigadora a la secció valenciana de SEO Birdlife, alerta de què la població d'aus és «un indicador utilitzat per l'oficina estadística europea (Eurostat) per a mesurar la qualitat dels ecosistemes i el benestar humà a Europa». Per tant, «la disminució de les poblacions d'aus ens està indicant que la salut dels nostres ecosistemes s'està deteriorant, i eixe deteriorament es veurà reflectit en el nostre benestar». Espècies com el teuladí són «indicadors de la qualitat de l'hàbitat en què viuen», i la seua desaparició està manifestant un detriment sever de les zones naturals que, inevitablement, repercutirà en les nostres condicions de vida. No hem d'oblidar que les extincions d'aquestes espècies no són casuals ni esporàdiques, sinó que una gran part de la responsabilitat la tenim nosaltres.

Emilio Barba, també investigador i catedràtic a l'Institut Cavanilles, adverteix que a més de les amenaces plantejades pel canvi climàtic sobre les espècies, n'hi ha d'altres igual o més rellevants a les que no estem prestant la suficient atenció, i que són causades per l'acció directa dels humans sobre el medi natural. A més, Barba assegura que «s'està aprofitant el canvi climàtic com a bandera per a impulsar actuacions que són molt discutibles des del punt de vista ambiental», i que «els grups de pressió prenen decisions interessades que no són sostenibles a llarg termini».

A la Comunitat Valenciana trobem diverses situacions paradigmàtiques. Per una banda, a la zona de l'interior, el Pla Eòlic pretén instal·lar durant els pròxims mesos 63 aerogeneradors de 180 metres d'altura a la serra d'Utiel, tot i que es tracta d'una Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA). Específicament, es veurien afectades desenes d'àguiles reials (*Aquila chrysaetos*) que nien en les proximitats, a més de marcenques europees (*Circaetus gallicus*), avions roquers (*Ptyonoprogne rupestris*) o astors comuns (*Accipiter gentilis*), entre altres espècies que sobrevolen habitualment la zona. Per altra banda, l'ampliació del Port de València, segons els catedràtics de física i enginyeria Eulàlia Sanjaume i Jorge Pardo, podria suposar una acceleració del procés d'erosió i pèrdua de platges a la zona de l'Albufera, posant en perill la biodiversitat de la zona.

Valentí i Barba coincideixen a assenyalar com principals factors de risc per a les aus a la contaminació (emissió de gasos, abocaments químics i plàstics a les aigües...), l'alteració dels ecosistemes (extracció d'aigua, incendis, degradacions de l'hàbitat...), la construcció i instal·lació d'infraestructures d'energies renovables sense avaluació prèvia, o el desenvolupament urbanístic desenfrenat.

En altres paraules, l'estat de salut de les aus com el teuladí de canyar es tracta d'un indicador rellevant per a mesurar la qualitat dels ecosistemes i el benestar humà. La seua disminució no només comporta un perill d'extinció injust, sinó que a més ens indica que la qualitat dels ecosistemes està disminuint de forma dràstica. Si no aconseguim implementar solucions eficients relativament prompte, és qüestió de temps que les nostres pròpies accions acaben tornant-se contra nosaltres.

Cria en captivitat i reinserció d'espècies: una solució incerta

Per a tractar de revertir la situació del teuladí de canyar, l'Institut Cavanilles de la Universitat de València va llançar en 2021 un programa estatal que té l'objectiu de reintroduir al seu hàbitat natural les cries de sis parelles reproductores. Juan Monrós alerta que la situació d'espècies com el teuladí és crítica:

«Les espècies d'ocells que ocupen els espais humits necessiten que hi haja una gran quantitat d'aigua per a reproduir-se o alimentar-se, així que tot allò perjudicial per a la qualitat del règim hídric d'aquestes zones els afectarà greument», afirma. A més, explica que l'alteració de les temperatures i les anomalies estacionals provocades pel canvi climàtic poden «desorganitzar la coordinació fenològica entre les espècies». Si els insectes comencen a aparèixer més prompte o més tard de l'esperat i no coincideixen amb l'època de cria dels ocells, aquests arribaran a tindre molts problemes per a alimentar-se.

Segons la legislació de la Unió Europea, totes les espècies d'aus en perill d'extinció han de comptar amb programes de protecció especialitzats que siguin posats en funcionament a través de les administracions regionals. No obstant això, el Dr. Monrós assegura que normalment s'aproven plans per a ajudar a les aus més grans i emblemàtiques com l'àguila cuabarrada (*Aquila fasciata*) o el trençalòs (*Gypaetus barbatus*), i es deixen de costat les espècies que potser són menys vistoses, però no per això menys importants. Tot i que en el passat s'han portat a terme amb èxit altres projectes de cria en captivitat i inserció d'espècies petites com el pinsà blau (*Fringilla polatzeki*), avui dia el programa destinat al teuladí de canyar encara es troba en una fase molt inicial per la falta de recursos: «Començarem a fer el programa, però necessitem el suport de les institucions per a donar-li continuïtat», reivindica Monrós. «La Unió Europea dicta les directrius dels plans de recuperació de cada espècie i són les autonomies qui les porten a terme. El treball dels investigadors és informar a les administracions i donar-los ferramentes per a tindre èxit, però invertir els recursos necessaris no depèn de nosaltres», assegura.

Els experts coincideixen que la legislació a Espanya i a Europa és adequada per a protegir als ocells dels perills que els envolten, però el problema és que no s'efectua com deuria. A més, moltes espècies encara no tenen plans de recuperació adequats o es troben en estat de paralització, tot i que la seua obligatorietat està contemplada en la llei.

Un teuladí de canyar criat en captivitat per a la seua reinserció. / Foto: Iván Alambiaga

Per això, el Dr. Barba insisteix a dir que no n'hi ha prou amb intentar posar tiretes a la situació de les espècies en perill, perquè «sempre es parla de concitar els beneficis econòmics amb la sostenibilitat, però hem de jerarquitzar, perquè si no hi ha planeta la resta deixa de ser important». Segons el seu

criteri professional, «el que cal és anar a l'arrel del problema i tallar els nivells excessius de producció i consum que estan posant en risc els ecosistemes».

Malauradament, és possible que ja siga massa tard per a moltes de les espècies, que no tindran temps per a veure els seus programes de recuperació aprovats i en marxa. Potser això ja és suficient per a argumentar per què la situació dels teuladins hauria d'importar-te però, per si no ho és, recorda: darrere d'ells, anem nosaltres.

© Mètode 2023

Alejandro Peña

Estudiant de Comunicació Audiovisual de la Universitat de València.

Hem confeccionat aquest document recollint quatre articles publicats a Mètode que tracten sobre aspectes relacionats amb l'albufera de València.

El primer i principal, d'Esther Figueres, tracta sobre el projecte de l'Ajuntament de València que ha decidit impulsar el nomenament de l'Albufera com a Reserva de la Biosfera per la UNES, amb una senzilla anàlisi de la situació mediambiental actual d'aquest espai natural.

El segon tracta sobre el Programa Emys desenvolupat per l'Associació Ecologista-Agró en gran part a l'albufera però també a d'altres zones humides del País Valencià.

El tercer informa sobre l'exposició feta a La Nau, a la ciutat de València, sobre la història de la lluita antinuclear i ecologista a la Comunitat Valenciana.

L'últim, d'Alejandro Peña, tracta sobre la situació de l'espècie *Emberiza schoeniclus witherbyii* i el projecte de programa de reintroducció iniciat per la Universitat de València d'aquesta espècie vinculada als hàbitats de les zones humides.